

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Коломоєць Тетяни Олександрівни на дисертацію Хабарової Тетяни Володимирівни на тему «Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; 08 -- Право

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

В умовах сучасних реформаційних державотворчих та правотворчих процесів, невід'ємною складовою яких є докорінне оновлення законодавчих засад запобігання корупції, зміни пріоритетів правозастосування у зазначеній сфері суспільних відносин, запровадження європейських та міжнародних загально правових та галузевих правових стандартів, першочергового значення набуває розгляд саме адміністративно-правових (враховуючи істотну їх роль і значення) та адміністративно-процесуальних (враховуючи їх переважно узагальнений, фрагментарний характер нормативного фіксування, що істотно знижує їх реальне значення) засад запобігання корупції задля з'ясування їх реального ресурсу, формування новітнього досконалого наукового базису для нормотворення та правозастосування, зорієнтованого на зосередження зусиль щодо ефективного запобігання як корупційним діям, так і правопорушенням, пов'язаним із корупцією, пошуку оптимальних заходів реагування на вчинення таких діянь та запобігання вчиненню таких діянь у майбутньому. Незважаючи на суттєве оновлення вітчизняного антикорупційного законодавства, в т.ч. й в аспекті реалізації пріоритетів зовнішньополітичного курсу держави, впровадження численних новітніх правових інститутів, на жаль, недооцінка законодавцем ресурсу саме

адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції (фрагментарність змістовного фіксування, використання оціночних понять для формулювання, відсутність деталізованого закріплення алгоритму, зовнішніх форм прояву, вичерпного переліку підстав застосування та ін.), зумовлює численні проблеми у правозастосуванні у сфері запобігання корупційним діям, правопорушенням, пов'язаним із корупцією, що істотно знижує реальне запобігання корупції в цілому, що підтверджується аналізом наявних статистичних даних щодо результатів діяльності правоохоронних органів, судових установ, діяльності публічних службовців, а також результатами моніторингових досліджень вітчизняних та зарубіжних, в т.ч. тих, що спеціалізуються у даному сегменті проблемних питань, громадських об'єднань, експертними дослідженнями наукових установ. Саме недооцінка реального ресурсу адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції і їх узагальнене, фрагментарне нормативне закріплення створює підстави для суб'єктивного тлумачення, вільного розсуду, довільного підходу до розуміння, застосування тих чи інших нормативних положень, що визнати виправданим неможна. Все це актуалізує потребу зосередження зусиль науковців, зорієнтованих на з'ясування реального значення адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції, формування новітнього (з урахуванням останніх досягнень вітчизняної та галузевої правової науки) наукового базису як надійної основи для сучасного вітчизняного нормативного процесу, зорієнтованого на визначення відповідних засад, та правозастосування. Складовою такого базису можуть слугувати комплексні дисертаційні дослідження, які безпосередньо присвячені відповідній проблематиці, що й забезпечувало б дотримання у процесі нормотворчості та правозастосування у зазначеній сфері відносин принципу науковості. Такою складовою цілком можна вважати і роботу Хабарової Т.В. Незважаючи на те, що останнім часом з'явилося чимало наукових робіт, присвячених проблематиці запобігання корупції, про що зазначає автор (с. 15-16, 23-37 дисертації) і подає аналіз положень цих робіт у розділах дисертації, в т.ч.

зазначаючи, що відповідні питання привертають увагу представників різних галузей правової науки, в той же час слід зазначити, що саме адміністративно-процесуальні засади проаналізовані фрагментарно, й до цього часу не було комплексних робіт, які безпосередньо були б присвячені цьому питанню, що й свідчить на користь актуальності, новизни та практичної значимості роботи Хабарової Т.В. Дисертаційна робота виконана відповідно до напрямів наукових досліджень, визначених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямків наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року» від 07 вересня 2011 р. № 942, планових тем юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та напрямів наукових досліджень кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2016-2019 роки «Реформування адміністративного права в умовах сучасних соціально-політичних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0116U000915).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій.

Дисертація базується на комплексному підході, характеризується достатнім рівнем наукових узагальнень, що певною мірою обумовлено й характером дослідної бази. Безумовно, перевагою роботи є те, що автор, поряд із науковими працями з адміністративного права (щоправда, можна було б збільшити кількість новітніх навчальних та публіцистичних галузевих джерел), аналізує наукові роботи з теорії права, кримінального, конституційного та інших галузей права, соціології, філософії, теорії управління та ін. Дисертант аналізує роботи, які вийшли друком у різні історичні періоди, намагається піддати критиці положення цих робіт, запропонувати авторську позицію. Робота ґрунтується на аналізі раніше діючого, чинного законодавства. Робота, запропонована Хабаровою Т.В., характеризується системним аналізом предмету, що дозволило здійснити аналіз адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції в єдності їх соціального змісту та юридичної форми.

Структура роботи цілком логічна, із поступовим посиленням спеціалізації дослідження. Мета, завдання сформульовані у відповідності до вимог, визначених у законодавстві. Високий рівень результативності дослідження забезпечується використанням автором різноманітних загальних та спеціальних методів наукового пізнання.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Робота Хабарової Т.В. є однією із перших спроб комплексно визначити адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні, що дозволило вирішити наукові завдання, обґрунтувати низку нових теоретичних положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань

Слід схвально оцінити намагання автора проаналізувати суміжний термінологічний тематичний ряд, з урахуванням наявних у правовій науці домінуючих положень, й чітко виокремити поняття «корупція», «корупційне правопорушення», «правопорушення, пов'язане з корупцією», «запобігання корупції», «боротьба з корупцією», «протидія корупції» та запропонувати авторські дефініції (с. 35-38, 69, 72-75 дисертації), обґрунтувати доцільність їх використання у науково-дослідній та нормотворчій діяльності з метою уніфікації термінологічного підґрунтя. Цікавим є те, що автор намагається виокремити специфіку розуміння цих явищ представниками різних галузевих правових наук, запропонувати авторські підходи щодо виділення специфічних ознак їх, доцільності зміни пріоритетів їх наукового дослідження та нормативного закріплення.

Цікавим є підхід автора до дослідження ресурсу адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції, їх місця в системі засад запобігання корупції в цілому, специфічних властивостей, розгляду крізь призму механізму галузевого правового регулювання відповідних суспільних відносин (с. 99-100 дисертації).

Варто підтримати дисертанта у його прагненні обґрунтувати доцільність класифікації адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції, із використанням кількох пріоритетів, що дозволяє краще з'ясувати ресурс окремих різновидів та всіх заходів в цілому (с. 70-72 дисертації).

Цікавим є підхід автора до аналізу антикорупційного законодавства України, із акцентом на його генезу, узгодженість із міжнародними правовими стандартами, наявні прогалини, суперечності та формулюванням авторських пропозицій щодо їх усунення (с. 53-57 дисертації).

Слід схвально слід оцінити намагання автора проаналізувати ресурс окремих адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції, із висвітленням проблемних аспектів їх нормативного фіксування, практики застосування (розділ II дисертації) та формулюванням конкретних пропозицій щодо запровадження «поліграфічної перевірки» (с. 119-124 дисертації), розширення повноважень спеціально уповноважених суб'єктів проведення спеціальної перевірки (с. 134, 186 дисертації), впровадження адекватних заходів реагування на порушення правил фінансового контролю (с. 144-145, 186 дисертації) та ін.

Цікавим є також підхід автора до дослідження засад «моніторингу способу життя суб'єктів декларування» (с. 138-143 дисертації), із обґрунтуванням авторських пропозицій щодо удосконалення правового регулювання його механізму (с. 185-186 дисертації), а також порядку врегулювання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців (с. 146-161 дисертації).

Практичне значення дисертаційних результатів дослідження. Отримані результати можуть бути використані у науково-дослідній сфері, нормотворчості, правозастосовній діяльності, навчальному процесі.

Повнота викладання наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 6 наукових статтях, що вийшли друком у фахових виданнях з юридичних наук (в т.ч. 1 — у зарубіжному виданні), а також 3 тезах доповідей, що засвідчують апробацію результатів дослідження.

Анотуєреферат відповідає змісту дисертації та повністю відображає основні положення та результати дослідження. Анотуєреферат, дисертація оформлені відповідно до встановлених для такого виду наукових робіт вимог.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід зазначити, що в наявності положення, які відрізняються суперечливим змістом, є недостатньо аргументованими, потребують уточнення позицій автора.

Зауваження та дискусійні положення.

1. У роботі відсутні узагальнення емпіричних даних, результатів правозастосування у відповідній сфері відносин, приклади практичного характеру, що свідчать про відсутність *«кількісних показників»*, які, поряд із *«якісними показниками»*, мають бути представлені у роботі. Наявність *«кількісних показників»* дозволила б підтвердити автору основні теоретичні положення, проблемні аспекти правозастосування й доцільність їх вирішення, з використанням тих пропозицій, які запропоновані у роботі.

2. Бажано було б зосередити увагу на дослідженні зарубіжного досвіду наукового дослідження та нормативного врегулювання відповідних питань й запропонувати конкретні шляхи використання позитивного, апробованого часом і практикою зарубіжного досвіду в умовах сучасних вітчизняних реформаційних правотворчих процесів, враховуючи пріоритетність компаративно-правових досліджень у сучасній вітчизняній правовій науці.

3. Дещо узагальненим виглядає підхід автора до дослідження нормативно-правового регулювання запобігання корупції в Україні (підрозділ 1.2). Формулюючи висновок про, що «до антикорупційного законодавства належать всі нормативно-правові акти, які прямо або опосередковано

визначають права, обов'язки, компетенцію органів державної влади, встановлюють спеціальні обмеження та вимоги, особливості корупційних діянь та відповідальність за них, умови діяльності суб'єктів, уповноважених запобігати корупції, а також засади координації, контролю та нагляду за такою діяльністю, що в кінцевому підсумку впливає на створення умов, несприятливих для вчинення корупційних правопорушень» (с. 42 дисертації), пропонуючи навіть умовний поділ відповідних актів на групи (с. 42-43 дисертації) та перераховуючи основні із цих актів (с. 43-44 дисертації), автор, на жаль, акцентує увагу на аналізі, перш за все, законодавчих актів і деяких підзаконних (хоча і зазначає на с. 44 дисертації, що розгляд актів буде здійснюватися поступово у всіх підрозділах дисертації) актів, хоча, як свідчить узагальнений аналіз наявного антикорупційного законодавства, підзаконні акти посідають своє чільне місце й містять чимало (в т.ч. суперечливих за змістом) положень, безпосередньо присвячених адміністративно-процесуальним засадам запобігання корупції в Україні. Окрім того, бажано було зупинитися на аналізі наявних інтерпретаційних актів та їх співвідношенні (змістовного) із законодавчими актами. Додало б цінності роботі й зосередження уваги на відповідності вітчизняного антикорупційного законодавства (у частині адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції) європейським правовим стандартам.

4. Автор доволі часто у роботі використовує термін «система» (наприклад, підрозділ 1.3 «Система заходів запобігання корупції в Україні та адміністративно-правова природа» (с. 60-76 дисертації), с. 77, 99, 188, «система норм» (с. 172) тощо), в той же час аналіз змісту роботи свідчить про те, що увага концентрується лише на елементах відповідних систем (наприклад, окремих адміністративно-процесуальних заходах у розділі II та подається їх узагальнена характеристика у підрозділі 1.3), в же час зв'язки, які є обов'язковими для відповідної системи, а також ознаки системи, які й визначають її реальний ресурс, на жаль, залишаються поза увагою автора.

5. Деякі положення роботи вимагають уточнення позиції автора, а саме: 1) у підрозділі 1.4 дисертант аналізує *адміністративно-процесуальні принципи* запобігання корупції й, поміж іншого, серед «принципів, які здатні забезпечити ефективну реалізацію антикорупційної діяльності уповноважених суб'єктів» (с. 82 дисертації) не виділяє *принцип верховенства права*; 2) аналізуючи принципи «правотворчості у сфері запобігання корупції, дія яких спрямована на забезпечення належної роботи антикорупційного законодавства» (с. 95 дисертації), дисертант виділяє принцип верховенства права, в той же час не згадує про *комплексність, системність, напруженість та інші принципи*, які виділяється у вітчизняній правовій науці при характеристиці нормотворчості у сфері запобігання корупції; 3) обґрунтовуючи доцільність удосконалення положень чинного законодавства у частині адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції й формулюючи авторське бачення змісту таких пропозицій, бажано було деталізувати свою позицію із акцентом на *конкретні положення нормативно-правових актів (можливо із зазначенням назви таких актів)*, які мають, на думку автора, підлягати зміні та доповненню.

Сформульовані зауваження, пропозиції не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку роботи, свідчать, перш за все, про комплексний характер порушеної проблематики, її складність, актуальність.

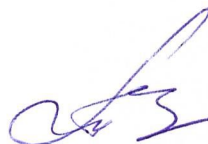
Висновок

Дисертація **Хабарової Тетяни Володимирівни** на тему «**Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні**», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; 08 – Право, є завершеною науковою працею, що вирішує певне наукове завдання, відповідає Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а її автор Хабарова Тетяна Володимирівна заслуговує на

присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; 08 – Право.

Офіційний опонент:

**Доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
декан юридичного факультету
Запорізького національного університету**

Т.О. Коломоєць

Підпис засвідчую:

**Перший проректор
Запорізького національного університету,
Доктор юридичних наук, доцент**

О.Г. Бондар